

פרשת ויגש

אשר יאמר לכם תעשו (מא, נה)

למה יוסף מל את המצרים?

אומרת התורה פ' מ"א נ"ה: "ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו"

רשי: "אשר יאמר לכם תעשו- לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו (השפתי חכמים- דייק מדכתיב אשר יאמר לכם תעשו למה כתיב בלשון אמירה ולא כתיב אשר יצווה? אלא ודאי אמירה היינו מילה כדכתיב גבי דוד שש אנוכי על אמרתך) וכשבאו אצל פרעה ואומרים לו כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם בר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר להם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות". עכ"ד.

ונשאלת השאלה למה יוסף אמר להם למול?

ומלבד מה שאומרים המפרשים נראה להוסיף ולומר שיוסף אמר להם למול כדי לקנות את כל מצרים מדין עבד כנעני שחייב במילה. וכמו שכתוב בפרשה פ' מ"ז: ותיתום השנה היא ויבואו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה אל אדוני לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גוינתו ואדמתנו. למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם. ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו כי חזק עליהם הרעב ותהי הארץ לפרעה. (נדויק כי הארץ לפרעה ולא גופם). .. "ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום (יוסף קנה אותם לעצמו) ואת אדמתכם לפרעה (הארץ לפרעה) הא לכם זרע וזרעתם את האדמה" .. "ויאמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה" (ולכאורה גופם לפרעה! אך רש"י מסביר: והיינו עבדים לפרעה- להעלות לו המס הזה בכל שנה לחק שלא יעבור. ועיין שפתי חכמים) אך למה לו ליוסף לקנות את המצרים? מה יצא לו מזה הרי הוא השליט בכל מקרה?

ונוכל להסביר זאת כדלהלן: הקב"ה ציווה את משה "דבר נא באזני העם ושאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים"- ממש ניצול! "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים ושאלו וינצלו את מצרים" אומרת הגמרא בברכות ט' ב': וינצלו את מצרים א"ר אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן ור"ל אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים בעיני המצרים לפחות נראה שבנ"י גזלו אותם!

ואכן המצרים קבלו על כך בפני אלכסנדר מוקדון בסנהדרין צ"א א': ..שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר (שמות יב, לו) וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלו תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר (שמות יב, מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה.."

אך למה גביהא בן פסיסא לא ענה להם בפשטות שכל המצרים היו קנויים ליוסף, ומה שקנה עבד קנה

פרשת ויגש

רבו!

ואפשר לתרץ שהמצרים הביאו ראייה מפסוק מפורש ולכן גם גביהא בן פסיסא ענה להם מפשט הפסוקים.

תירוץ שני, גביהא בן פסיסא ענה להם באותה הדרך שבאו כנגדו. הם באו בטענה ממונית שאנחנו חייבים להם כסף. אמר להם לא אנחנו חייבים לכם אלא אתם חייבים לנו!

ומכל מקום עדיין קשה. שהרי אמנם המצרים היו קנויים ליוסף וממילא לזרעו ולכן על יוסף אין קושיא. אך יגידו המצרים מי התיר לשאר השבטים לקחת מהם!

ופה נוכל לתרץ שתי קושיות .

אומרת הגמרא בברכות נ"ה ב' 'האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא לנקוט זקפאדידא דימיניה בידא דשמאליה וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה ולימא הכי אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא " ואם אותו אדם לא מזרע יוסף לכאורה מדבר שקר! אלא שהשבטים כולם נקראו על שם יוסף כמו שכתוב בתהילים פ' ב': "רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף ישב הכרובים הופיעה " רש"י- מנהיגם ופרנס שלהם יוסף וכל ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב ועוד, שמכיוון שיוסף נחשב השלמתו של יעקב, הוא במדרגת אב. ולכן אין הוא נמנה עם שאר השבטים אלא בניו. כך שהקושיות תורצו.

הרב קוק מוסיף על כך: (ראי"ה קוק, פנקסים (מהד' מכון הרצי"ה), פסקה יא, עמ' קעב-קעג) מה שאמרו חז"ל "האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא, לינקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה, וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה, ולימא הכי: אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא", כו', אין הכוונה שיועיל דברי שקר אם אינו מזרעיה דיוסף, כ"א מפני שכל ישראל נקראו ע"ש יוסף הצדיק, כד' חז"ל במד"ר על פסוק "נהג כצאן יוסף", ועל כרחך צ"ל שאיזה כח תכונה של יוסף ישנה בכל ישראל. על כן, אע"פ שבזרעיה ממש הכח של אין עין הרע שולטת בהם הוא בפועל ואינו צריך לשום התעוררות הכח ע"י דיבורים והכנות מצד האישיות הפרטית, בכל ישראל הוא בהעלם, בתור כח שלא יצא אל הפועל, שמועיל להוציא לפעל כשמעירים אותו ע"י דיבורים ראויים לכך. ע"כ "אנן מזרעיה דיוסף" הוא מובן אמיתי לעומת אותו היחש שפעולת עין הרע מתיחסת להרע ח"ו...